

Voorschrijven van psychofarmaca door de huisarts tijdens de coronapandemie

2020 wk 2 - 2021 wk 24 (6 jan 2020 - 20 jun 2021)

Eva Bolt, Fuad Abdel Nour, Tessa Jansen,
Joke Korevaar, Liset van Dijk, Karin Hek

De coronapandemie en de maatregelen ter voorkoming van verspreiding hebben grote gevolgen gehad op ons dagelijks leven. Dit kan tot gevolg hebben dat meer mensen last hebben gekregen van psychische klachten of dat bestaande psychische klachten erger zijn geworden. In deze factsheet laten we zien of er een verandering te zien was in het voorschrijven van geneesmiddelen bij psychische klachten in de periode waarin coronamaatregelen werden genomen (maart 2020-juni 2021). Dit hebben wij onderzocht voor geneesmiddelen tegen angst, depressie en slapeloosheid (benzodiazepines en antidepressiva) in het algemeen en voor verschillende leeftijdscategorieën.

Kernpunten

- In de eerste lockdown bleef het voorschrijven van benzodiazepines en antidepressiva gelijk aan het niveau van 2019, maar in de tweede lockdown (eind 2020 - begin 2021) nam het aantal mensen met een voorschrift van antidepressiva licht toe (2,5% hoger dan in 2019).
- Onder jongeren van 15-24 jaar was een duidelijke toename zichtbaar in het aantal jongeren met een voorschrift van antidepressiva gedurende de tweede lockdown (7,9% hoger dan in 2019). Dit komt overeen met een toename in het voorkomen van depressieve klachten en angst in dezelfde periode bij jongeren.

Aanleiding: langdurige coronamaatregelen

Benzodiazepines zijn middelen die direct kalmerend werken en angstgevoelens verminderen en worden vooral voorgeschreven bij angst en slaapproblemen, bij voorkeur kortdurend. Antidepressiva worden vooral chronisch voorgeschreven bij depressies en angststoornissen.

In juli 2020 publiceerde het Nivel een factsheet over het voorschrijven van benzodiazepines en antidepressiva door huisartsen in de eerste maanden van de coronapandemie (maart 2020-juni 2020) (Hek 2020A). Hieruit bleek dat er geen veranderingen waren in het voorschrijven van deze middelen door huisartsen gedurende de eerste lockdown. Er was alleen een korte piek te zien bij het ingaan van de lockdown doordat patiënten medicatie hamsterden. Deze piek was ook te zien in het voorschrijven van andere geneesmiddelen (Hek 2020B).

Inmiddels ondervinden we al meer dan een jaar de gevolgen van (wisselende) maatregelen om de verspreiding van corona te voorkomen. Na versoepelingen in de zomer van 2020 volgde een tweede lockdown in het najaar, die pas in het voorjaar van 2021 is beëindigd. Er zijn aanwijzingen dat de tweede lockdown en de langdurige maatregelen grote gevolgen hebben gehad op de psychische gesteldheid van Nederlandse burgers (SCP 2020, Trimbos 2021, Passavanti 2021, Jansen 2021, CBS

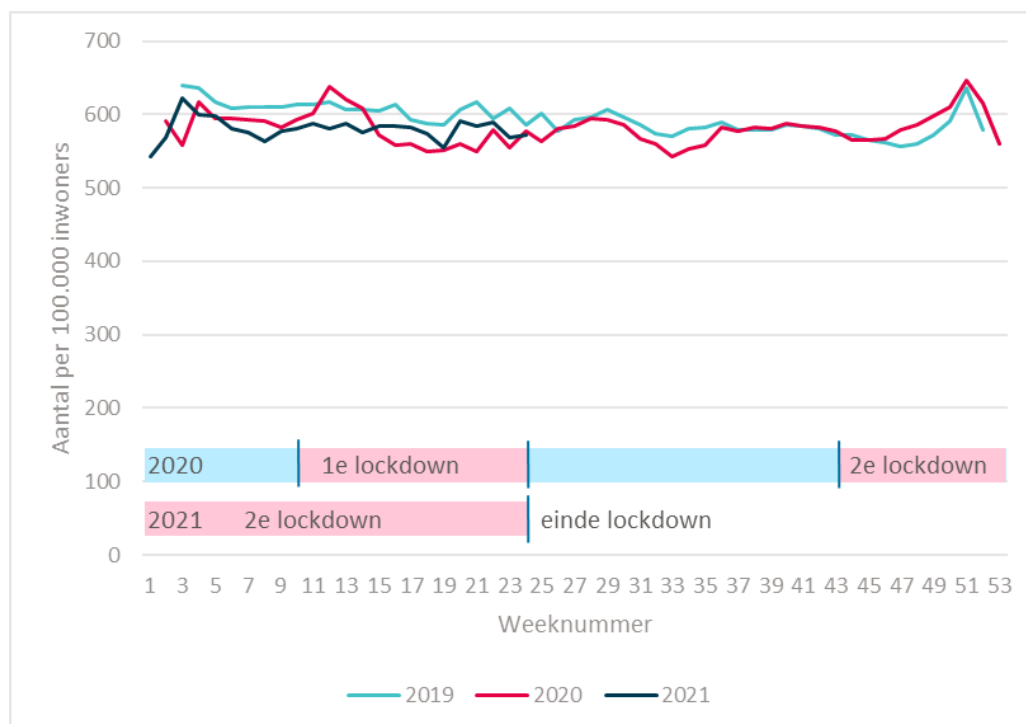
2021). Zo rapporteerde het Nivel een toename van het aantal jongeren met een huisartsencontact vanwege depressieve klachten en angststoornissen sinds de tweede lockdown (Jansen 2021).

In deze factsheet beschrijven we het voorschrijven van benzodiazepines en antidepressiva door huisartsen in 2020 (geheel) en 2021 (tot 20 juni), in vergelijking met 2019. We beschrijven dit voor de totale populatie en ook specifiek voor jongeren van 15-24 jaar. Tevens kijken we naar het aantal patiënten dat contact had met de huisarts vanwege slaapproblemen, angstklachten en depressieve klachten. Hiervoor gebruiken we gegevens over de patiënten van circa 350 huisartsenpraktijken die deelnemen aan Nivel Zorgregistraties Eerste Lijn.

Aantal voorschriften van benzodiazepines gelijk, antidepressiva licht toegenomen

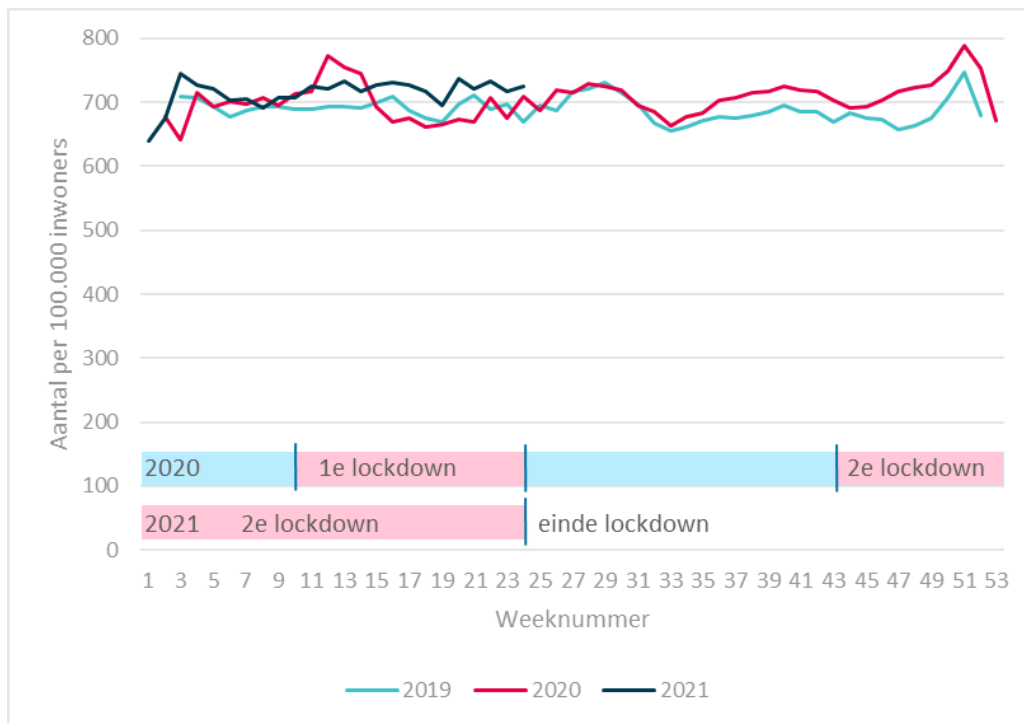
Het voorschrijven van benzodiazepines leek niet te zijn beïnvloed door de coronapandemie of de maatregelen (figuur 1). Het aantal patiënten dat benzodiazepines voorgeschreven kreeg bij de huisarts lag in 2020 iets lager dan in 2019, in lijn met een jarenlange dalende trend (Nielen 2021, Prins 2015). De piek in het aantal voorschriften in week 12 is in een eerdere factsheet beschreven en kan worden verklaard door een hamstereffect (herhaalrecepten werden eerder aangevraagd en voorgeschreven) (Hek 2020A). De piek aan het einde van het jaar is een jaarlijks terugkerend verschijnsel, veroorzaakt door het eerder aanvragen van geneesmiddelen wanneer het eigen risico al volledig verbruikt is. Bij het ingaan van de tweede lockdown werd geen hamstereffect gezien.

Figuur 1. Aantal patiënten met een benzodiazepine voorschrift per week, per 100.000 ingeschreven patiënten, jan 2019 - jun 2021.

Het hamstereffect in het begin van de eerste lockdown was ook zichtbaar bij antidepressiva (figuur 2) en leidde gemiddeld tot een lichte niet-significante stijging van het aantal voorschriften van antidepressiva gedurende de eerste lockdown (698 personen met een voorschrift per 100.000 personen per week t.o.v. 690 in dezelfde periode in 2019, 1,2% toename, p-waarde 0,66). In de tweede lockdown zagen we een significante stijging in het aantal voorschriften naar gemiddeld 705 voorschriften per 100.000 personen per week (t.o.v. 688 in dezelfde periode in 2019, 2,5% toename, p-waarde 0,04).

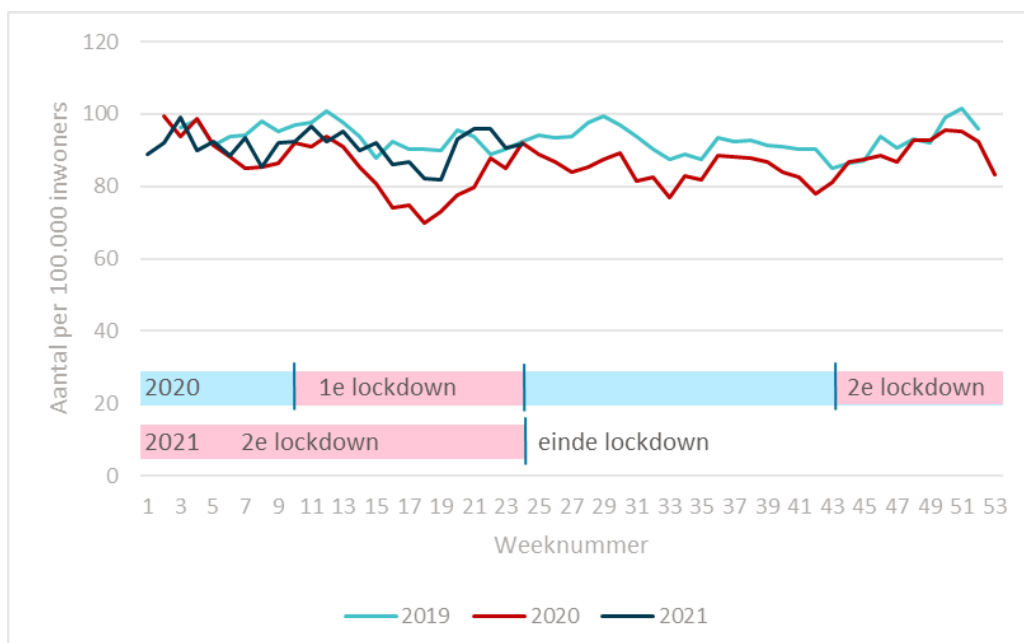
Figuur 2. Aantal patiënten met een **antidepressivum** voorschrift per week, per 100.000 ingeschreven patiënten, jan 2019 - jun 2021.

Tijdens de tweede lockdown is er een duidelijke stijging in het aantal voorschriften van antidepressiva onder jongeren

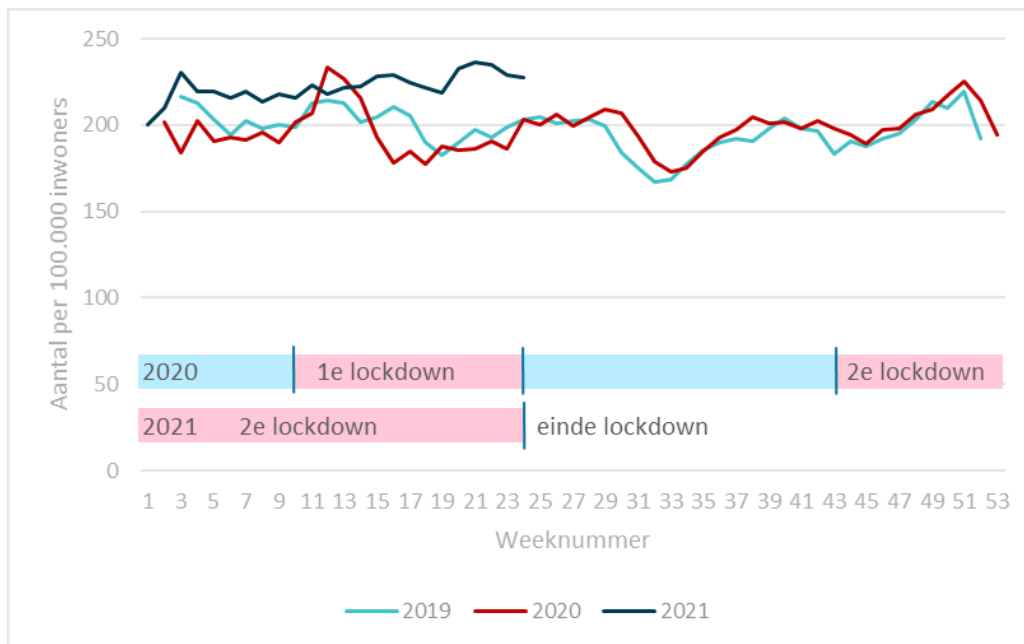
We hebben de trend in het aantal voorschriften van benzodiazepines en antidepressiva in verschillende leeftijdsgroepen (0-14 jaar, 15-24 jaar, 25-44 jaar, 45-69 jaar en 70+) apart geanalyseerd. Hierbij viel de groep 15-24-jarigen op. In deze groep lag het aantal voorschriften van benzodiazepines in 2020 iets lager gedurende de eerste lockdown en de periode tussen de twee lockdowns dan in 2019 (figuur 3).

Figuur 3. Aantal **15-24-jarigen** met een benzodiazepine voorschrift per week, per 100.000 ingeschreven 15-24-jarigen, jan 2019 - jun 2021.

Het aantal voorschriften voor antidepressiva bleef in 2020 gelijk aan 2019. Echter, in het verloop van de tweede lockdown steeg het aantal voorschriften van antidepressiva (figuur 4). Gedurende de tweede lockdown kregen wekelijks gemiddeld 218 van de 100.000 jongeren van 15 t/m 24 jaar een voorschrift, ten opzichte van 202 in dezelfde periode in 2019 (p-waarde <0,01). Opvallend is dat deze stijging vooral aan het einde van de tweede lockdown werd gezien (figuur 4).

Figuur 4. Aantal 15-24-jarigen met een antidepressivum voorschrift per week, per 100.000 ingeschreven 15-24-jarigen, jan 2019 - jun 2021.

Het aantal patiënten met een angststoornis nam toe in de tweede lockdown

Omdat benzodiazepines en antidepressiva vooral worden voorgeschreven voor angst, depressie en slaapproblemen, tonen we in de bijlage (figuur 5 t/m 7) het voorkomen van deze problemen in de gehele populatie bij de huisarts. Gedurende de eerste lockdown werden mensen opgeroepen de huisarts zo min mogelijk te bezoeken. Als gevolg werd een daling gezien in het aantal contacten voor alle klachten, zo ook voor angst, depressie en slaapproblemen. Na de eerste lockdown was er geen sprake van een toegenomen zorgvraag vanwege uitstellen van deze zorgvraag voor deze problemen.

In de tweede lockdown steeg het aantal patiënten dat contact had met de huisarts vanwege een angststoornis (120 per 100.000 personen per week, in vergelijking met 107 per week in dezelfde periode in 2019, p-waarde <0,01.). Er werd geen relevante stijging gezien in het voorkomen van angstgevoelens, depressieve klachten, depressies en slaapproblemen.

Beschouwing

Jongeren lijken het meest getroffen door negatieve psychische gevolgen van de coronamaatregelen

Opvallend is dat onder jongeren van 15 t/m 24 jaar in de loop van de tweede lockdown een forse stijging te zien was in het voorschrijven van antidepressiva. Een mogelijke verklaring daarvoor is de toename in het vóórkomen van angststoornissen, angstklachten en depressieve klachten in de tweede lockdown in deze groep. Eerder onderzoek van het Nivel liet zien dat deze toename vooral jongvolwassenen van 20 t/m 24 jaar betrof (Jansen 2021). Ook onderzoek van het CBS (2021) liet zien dat de mentale gezondheid van met name de groep 18 t/m 25-jarigen aanzienlijk lager lag in de eerste helft van 2021, dan in 2020 en 2019. Waarschijnlijk werd hun leven meer beïnvloed door de coronamaatregelen en waren zij extra kwetsbaar voor de gevolgen ervan. Zo lijkt het sociale isolement door de coronamaatregelen hen het hardst te treffen (Birditt 2020, Beam 2020). Ook lijken

de coronamaatregelen de normale ontwikkeling van jongvolwassenen, zoals het voltooien van een vervolgopleiding en het zoeken van een baan, in de weg te staan (SEO 2021).

De stijging in het aantal voorschriften van antidepressiva onderen jongeren van 15 t/m 24 jaar begon pas in de loop van de tweede lockdown. Mogelijk zat er enige tijd tussen het ingaan van coronamaatregelen en effect op de psychische gezondheid van jongeren. Daarnaast zullen patiënten mogelijk niet direct naar de huisarts gegaan zijn bij klachten. Ten slotte schrijven huisartsen meestal niet direct medicatie voor bij psychische klachten, in lijn met de richtlijnen (NHG-standaard Angst en NHG-standaard Depressie).

Eerder zagen we al dat jongeren psychische klachten ondervonden ten gevolge van de coronapandemie. Deze factsheet laat zien dat zij ook vaker antidepressiva voorgeschreven kregen dan voor de coronapandemie, wat een teken is dat er sprake was van ernstige en langdurige problematiek. Zo worden antidepressiva in de behandeling van angststoornissen pas geadviseerd bij ernstig lijden of wanneer voorlichting, zelfhulp en cognitieve gedragstherapie niet voldoende effectief blijken (NHG-standaard Angst).

Beperkt effect van tweede lockdown op voorschrijven aan andere leeftijdsgroepen

In de overige leeftijdsgroepen lijken de coronapandemie en de maatregelen ter voorkoming van verspreiding van corona een beperkt effect gehad te hebben op het voorschrijven van benzodiazepines en antidepressiva. De eerste lockdown in het voorjaar van 2020 ging niet gepaard met een toename in gebruik van benzodiazepines of antidepressiva, of een toename van depressieve klachten, angst en slaapproblemen bij de huisarts. In de tweede lockdown nam het gebruik van antidepressiva licht toe. Mogelijk werd deze toename verklaard door een toename van het aantal patiënten dat contact had met de huisarts vanwege een angststoornis.

In de eerste lockdown werden mensen opgeroepen de huisarts zo min mogelijk te bezoeken met niet-urgente klachten, als gevolg hiervan werd een afname gezien in zorggebruik in het algemeen (Heins 2020), alsook voor psychische klachten. In de tweede lockdown werd deze oproep niet gedaan. Dit zou ook een verklaring kunnen zijn waarom in de eerste lockdown geen toename in het gebruik van antidepressiva werd gezien en in de tweede lockdown wel. Aan het begin van de tweede lockdown werd geen hamstereffect gezien, waarschijnlijk omdat mensen eerder hadden gemerkt dat hamsteren niet nodig was.

Terwijl het aantal voorschriften van antidepressiva licht steeg, zagen we geen stijging in het voorschrijven van benzodiazepines tijdens de coronapandemie. Het aantal patiënten dat benzodiazepines voorgeschreven kreeg bij de huisarts is de afgelopen jaren langzaam aan het dalen van 5,2% in 2011 naar 4,3% in 2019 (Nielen 2021, Prins 2015). Deze daling zette door in 2020 (4,1%) (Nivel Zorgregistraties 2021, ongepubliceerde data). Het verschil tussen het voorschrijven voor antidepressiva en benzodiazepines wordt mogelijk verklaard doordat de indicaties voor voorschrijven verschillen. Benzodiazepines zijn geïndiceerd voor kortdurend en intermitterend gebruik (NHG-standaard Angst), bijvoorbeeld om ernstige angstklachten acuut te verminderen. Antidepressiva zijn juist bedoeld voor langdurig en continu gebruik (NHG-standaard Angst en NHG-standaard Depressie). De gevolgen van de maatregelen ter voorkoming van verspreiding van corona leidden waarschijnlijk vooral tot (toename of ontstaan van) chronische psychische klachten en in mindere mate tot acute psychische problemen.

Advies voor de praktijk: Blijf oog hebben voor psychische problemen onder jongeren

Het lijkt dat de negatieve psychische gevolgen van de coronapandemie en de maatregelen ter verspreiding van corona groter worden naarmate deze langer duren. Onze verwachting is dat deze gevolgen nog langdurig merkbaar zullen blijven, vooral voor de jongeren. Het is te verwachten dat

veel problemen niet binnen korte tijd zijn opgelost, zoals het sociaal isolement en moeite met het vinden van passend werk. Het oppakken van het sociale leven, een opleiding of werk zal veel aanpassingsvermogen vergen. Daarnaast hebben psychische klachten vaak een langdurig beloop. Het is daarom zaak om oog te blijven hebben voor de psychische gezondheid van deze groep jongeren.

Ten slotte kunnen we verwachten dat, door het langdurige beloop van de aandoeningen en door de opgelopen wachttijden in de geestelijke gezondheidszorg, de toegenomen zorgvraag vanwege psychische problemen nog langere tijd druk zal blijven leggen op de huisartsenzorg.

Het onderzoek

De resultaten van dit onderzoek zijn gebaseerd op een steekproef van circa 350 huisartsenpraktijken welke representatief zijn voor Nederland. Het aantal patiënten met een voorschrift van benzodiazepines (ATC-code N05BA en N05CD) en antidepressiva (ATC-code N06A) zijn per week geteld. Daarnaast is gekeken naar het vóórkomen van slaapproblemen (ICPC-code P06), angstige gevoelens en angststoornis (ICPC-code P01 en P74) en depressieve gevoelens en depressie (ICPC P03 en P76). Het gaat hierbij om het aantal patiënten dat contact had met de huisarts vanwege deze diagnoses of problemen, per 100.000 ingeschreven patiënten. In de figuren wordt een 3-weeks gemiddelde weergegeven.

De onderzoeksperiode werd ingedeeld in vier periodes: 2019 (ter vergelijking), de eerste lockdown (2020 week 11 t/m 24), de periode tussen de lockdowns in (2020 week 25 t/m 43) en de tweede lockdown (2020 week 44 t/m 2021 week 24). De eerste lockdown ging in in week 11 van 2020, wanneer onder andere scholen en horeca sloten, en eindigde in week 24 met een aantal grote versoepelingen. In week 44 in 2020 begon de tweede lockdown. Enkele weken eerder werden al maatregelen zoals het sluiten van horeca genomen, in week 44 sloten onder andere culturele instellingen en pretparken en in week 51 sloten ook scholen en winkels. In week 17 in 2021 ging de lockdown over in een gedeeltelijke lockdown, die t/m week 24 duurde. Verschillen tussen de periodes en dezelfde periode in 2019 zijn getoetst met een onafhankelijke t-toets.

Nivel Zorgregistraties Eerste Lijn wordt bekostigd door een jaarlijkse subsidie van het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS); deze subsidie is onderdeel van de instellingssubsidie van het Nivel. Deze studie is goedgekeurd volgens de governance-code van Nivel Zorgregistraties, onder nummer NZR00321.042.

Meer weten over ons onderzoek?

U vindt deze publicatie en alle andere Nivel-publicaties op www.nivel.nl/publicaties.

Meer informatie over ons corona-onderzoek vindt u op: <https://www.nivel.nl/nl/corona-actueel>

Meer informatie over de geneesmiddelenmonitor vindt u op: [Geneesmiddelenmonitor in coronatijd | Nivel](#)

Meer informatie over Nivel Zorgregistraties Eerste Lijn vindt u op: <https://www.nivel.nl/nl/nivel-zorgregistraties-eerste-lijn/nivel-zorgregistraties-eerste-lijn> of e-mail naar zorgregistraties@nivel.nl.

Contact

Dr. Eva Bolt, huisarts-onderzoeker Huisartsgeneeskundige Zorg, e.bolt@nivel.nl

Voor meer informatie over de geneesmiddelenmonitor: Dr. Karin Hek, senior onderzoeker Farmaceutische Zorg, k.hek@nivel.nl

Titelgegevens van deze publicatie

De gegevens uit deze publicatie mogen met de volgende bronvermelding worden gebruikt: Bolt, E., Nour, F.A., Jansen, T., Korevaar, J., Dijk, L. van, Hek, K. Voorschrijven van psychofarmaca door de huisarts tijdens de coronapandemie, 2020 wk 2 - wk 24 (6 jan 2020 - 20 jun 2021). Geneesmiddelen in coronatijd. Utrecht: Nivel, 2021.

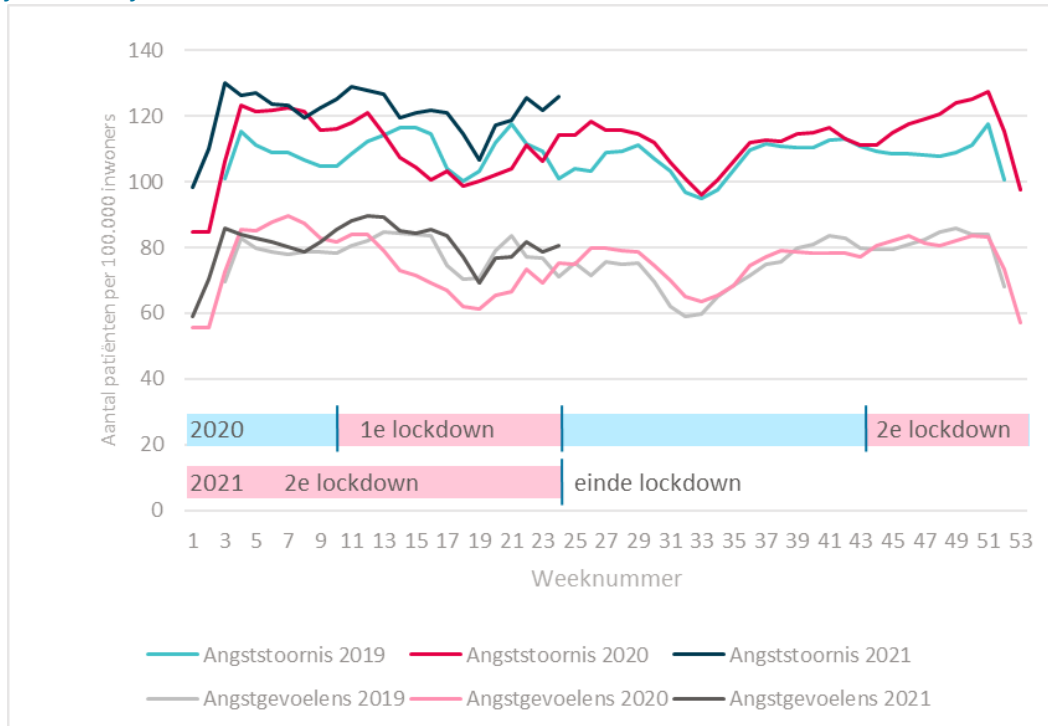
Literatuur

- Beam, C., Kim., A. Psychological sequelae of social isolation and loneliness might be a larger problem in young adults than older adults. *Psychological Trauma: Theory, Research, Practice, and Policy*. 2020. 12(S1), S58–S60.
- Birditt, K., Turkelson, A., Fingerma, K., Polenick, C., Oya, A. Age Differences in Stress, Life Changes, and Social Ties During the COVID-19 Pandemic: Implications for Psychological Well-Being. *The Gerontologist*. 2021;61(2);205-216.
- CBS, Mentale gezondheid in eerste helft 2021 dieptepunt. [Mentale gezondheid in eerste helft 2021 op dieptepunt \(cbs.nl\)](https://www.cbs.nl/nl/nl/onderzoek-en-publicaties/2021/10/mentale-gezondheid-in-eerste-helft-2021-op-dieptepunt). 2021.
- Heins, M., Hek, K., Hooiveld, M., Hendriksen, J. & Korevaar, J. Impact coronapandemie op zorgvraag bij huisartsen (factsheet A). Gevolgen corona in de huisartsenpraktijk. Utrecht: Nivel, 2020.
- Gevolgen corona in de huisartsenpraktijk. Utrecht: Nivel, 2020. Hek, K., Weesie, Y., Lambooi, A., Hendriksen, J., Hooiveld, M., Korevaar, J., Dijk, L. van. Voorschrijven van psychofarmaca door de huisarts tijdens de coronapandemie. *Geneesmiddelenmonitor in coronatijd*. Week 2-24 (6 januari - 12 juni 2020). Utrecht: Nivel, 2020A.
- Hek, K., Hendriksen, J., Weesie, Y., Lambooi, A., Hooiveld, M., Dijk, L. van. Voorschrijven van geneesmiddelen voor luchtwegaandoeningen door de huisarts tijdens de coronapandemie. *Geneesmiddelenmonitor in coronatijd*. Week 2-26 (6 januari - 28 juni 2020). Utrecht: Nivel, 2020B.
- Jansen, T., Bolt, E., Hooiveld, M., Hendriksen, J., Korevaar, J. 20-24 jarigen in tweede lockdown vaker naar de huisarts met depressieve gevoelens en angst. Utrecht: Nivel, 2021.
- Nederlands Huisartsen Genootschap. NHG-standaard Angst. M62. Versie 3.1. NHG, mei 2019.
- Nederlands Huisartsen Genootschap. NHG-standaard Depressie. M44. Versie 3.1. NHG, mei 2019.
- Nielen, M., Hek, K., Korevaar, J., Dijk, L. van, Weesie, Y. Cijfers huisartsen - Voorgescreven geneesmiddelen. Uit: [www.nivel.nl](https://www.nivel.nl/nl/onderzoek-en-publicaties/2021/03/cijfers-huisartsen-voorgescreven-geneesmiddelen) [Laatst gewijzigd op 15-03-2021; geraadpleegd op 08-07-2021]. URL: <https://www.nivel.nl/nl/nivel-zorgregistraties-eerste-lijn/voorgescreven-geneesmiddelen>.
- Prins, M., Hek, K., Verberne, L., Nielen, M., Opperhuizen, G., Verheij, R.. Zorg door de huisarts. Jaarcijfers 2014 en trendcijfers 2010-2014. Utrecht: Nivel, 2015.
- Passavanti, M., Argentieri, A., Barbieri, DM., Lou, B., Wijayaratna, K., Foroutan Mirhosseini, AS., et al. The psychological impact of COVID-19 and restrictive measures in the world. *J Affect Disord*. 2021;283:36–51.
- SCP. Marangos, A.M., Schellingerhout, R., Kooiker, S., Schyns, P., Cerit, H., Vonk, F. Maatschappelijke gevolgen van corona. Verwachte gevolgen van corona voor de psychische gezondheid. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau, 2020.
- SEO economisch onderzoek. Een onverwacht valse start op de arbeidsmarkt. De impact van de coronapandemie op de overgang van het onderwijs naar de arbeidsmarkt. Tussenrapportage. SEO Economisch Onderzoek en Verwey-Jonker instituut, 2021.
- Trimbos-instituut. Voortdurende coronacrisis leidt tot toename psychische klachten en behoefte aan perspectief. 25 feb 2021. URL: <https://www.trimbos.nl/actueel/nieuws/bericht/voortdurende-coronacrisis-leidt-tot-toename-psychische-klachten-en-behoefte-aan-perspectief>.

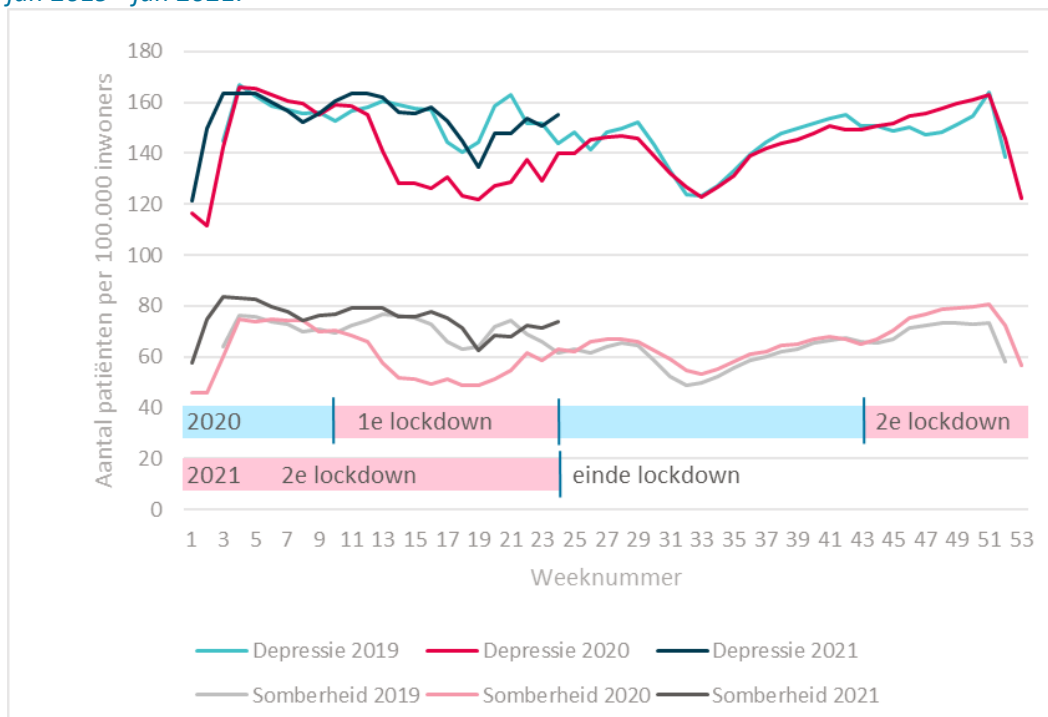
Bijlage - Het voorkomen van angst, depressie en slaapproblemen

Omdat benzodiazepines en antidepressiva, de onderzochte psychofarmaca in deze factsheet, vooral worden voorgeschreven voor angst, depressie en slaapproblemen, tonen we in deze bijlage (figuur 5 t/m 7) het voorkomen van deze problemen in de gehele populatie bij de huisarts.

Figuur 5. Voorkomen van **angst** in de huisartsenpraktijk, aantal patiënten per 100.000 per week, jan 2019 - jun 2021.

Figuur 6. Voorkomen van **depressie** in de huisartsenpraktijk, aantal patiënten per 100.000 per week, jan 2019 - jun 2021.

Figuur 7. Voorkomen van **slaapproblemen** in de huisartsenpraktijk, aantal patiënten per 100.000 per week, jan 2019 - jun 2021.

